

สาระน่ารู้ประจำฉบับ.....

ห้องสมุด...กับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ดร.นฤมล รื่นไวย*

การ

เปิดประชาคมอาเซียนในปี ค.ศ. 2015 นำความตื่นตัวมาให้ประเทศไทยมีใช้น้อย และคำถามหนึ่งที่เราต่างถามตัวเองกันคือ เราต้องเตรียมตัวอะไรกันบ้างในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

การก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้น ไม่ได้หมายถึงรวมเฉพาะในภาคเศรษฐกิจเท่านั้น เพราะที่จริงแล้วประชาคมอาเซียนประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community: ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และ ประชาคมสังคมวัฒนธรรม อาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) จะเห็นว่า เรามักจะพุ่งเป้าไปที่ AEC ซึ่งเป็นประชาคม เศรษฐกิจเท่านั้น ทั้งๆ ที่จริงแล้วประเทศไทยจำเป็นต้องเตรียมตัวให้พร้อมทั้งทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และ สังคมวัฒนธรรม

ในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนี้ ห้องสมุดนับเป็นอีกสถาบันหนึ่งที่จำเป็นต้องมานั่งถาม ทบทวนตัวเองว่าควรจะมีบทบาทอย่างไร ถึงจะสามารถขึ้นรถด่วนขบวนอาเซียนไปได้อย่างเต็มภาคภูมิ แน่นอนว่าบทบาทของห้องสมุดก็คือ การเป็นแหล่งศูนย์รวมแห่งความรู้เกี่ยวกับอาเซียน และขณะเดียวกัน ห้องสมุดก็ต้องถามตัวเองว่า ถ้าเราจะก้าวสู่อาเซียน เราจะสร้างอัตลักษณ์แบบใดให้กับห้องสมุดแบบไทยๆ ของเรา ถ้าจะพิจารณาในรายละเอียดแล้ว ห้องสมุดสามารถมีบทบาทสำคัญในการนำพาสังคมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทั้งด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่ว่า การเตรียมความพร้อมของประชาชนในประเทศชาติทุกกลุ่ม จำเป็นต้องอาศัยข้อมูล การศึกษาหาความรู้ ดังนั้น โดยหน้าที่ของบรรณารักษ์ จึงต้องทบทวนว่าเราจะเข้าไปมี บทบาทตรงนี้ได้อย่างไร

ในยุคสมัยปัจจุบัน ปรากฏการณ์ Google อาจทำให้ผู้บริโภคข้อมูลข่าวสาร คิดว่า หากเราต้องการข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับประชาคม เราไม่เห็นจำเป็นต้องเข้าห้องสมุด เพราะแค่สืบค้นจาก Google ก็ได้ข้อมูลเกี่ยวกับอาเซียนหรือประชาคมอาเซียนอย่างเหลือเฟือแล้ว สำหรับกรณีนี้ ก็คงต้องตอบด้วยคำตอบแบบคลาสสิกเดิมๆ คือ แม้ Google จะช่วยในการสืบค้น แต่ข้อมูลที่ Google ให้มานั้นก็มากมายมหาศาล และบางครั้ง ยังไม่ค่อย ได้ผ่านการกลั่นกรอง ผู้ใช้จะต้องทำการคัดเลือกอย่างหนัก และบางครั้งก็ตัดสินใจยากกว่าเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลได้ ครบถ้วนหรือถูกต้อง

ดังนั้น จึงจำเป็นที่ห้องสมุดจะต้องทำการเปิดประตูสู่อาเซียน สิ่งที่บรรณารักษ์ในห้องสมุดสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทของตนให้เข้ากับยุคสมัยที่กำลังจะเปลี่ยนแปลง คือ

*ศูนย์ความรู้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.)

การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ

ห้องสมุดควรจะได้มีการรวบรวมสารสนเทศที่จะเป็นประโยชน์ต่อการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อาจจัดทำเป็น collection เกี่ยวกับประเทศอาเซียน หรือประเทศอื่นๆ ในเอเชีย จัดทำฐานข้อมูลด้านต่างๆ เกี่ยวกับอาเซียน จัดทำ information files หรือ information package เกี่ยวกับอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หรือความมั่นคงที่น่าสนใจคือ การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศที่ส่งเสริม creative economy หรือ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่มุ่งเน้นการนำความรู้มาใช้ในการออกแบบ สร้างสรรค์งาน เช่น งานด้านศิลปะ วัฒนธรรม ความสวยงาม บันเทิง ฯลฯ ซึ่งเป็นแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชาติแนวใหม่ ที่แพร่กระจายไปทั่วโลกในปัจจุบัน

แหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่น่าสนใจเกี่ยวกับอาเซียนแหล่งหนึ่ง คือ ASEAN Secretariat Resource Centre (ARC) ซึ่งก่อตั้งโดยสำนักเลขาธิการอาเซียน โดยเริ่มแรกได้ก่อตั้ง ศูนย์เอกสารแห่งสำนักเลขาธิการอาเซียนขึ้นเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ.1976 และเริ่มเปิดดำเนินการในเดือนเมษายน ค.ศ.1977 จากนั้น จึงได้มีการก่อตั้ง ศูนย์ทรัพยากรสำนักเลขาธิการอาเซียน (The ASEAN Secretariat Resource Centre: ARC) ขึ้น เมื่อ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 2006 ในปัจจุบัน ARC มีงานหลัก 2 ด้าน คือ ส่วนห้องสมุด และหอจดหมายเหตุ

ส่วนห้องสมุด เป็นการรวบรวมหนังสือและสิ่งพิมพ์อื่นๆ เช่น วารสาร หนังสือพิมพ์ และสื่อโสตทัศนอื่นๆ ที่เกี่ยวกับอาเซียน ทั้งด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การค้า การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประชากร และวัฒนธรรม

ส่วนหอจดหมายเหตุ จะดูแลรักษาในส่วนของเอกสารอาเซียน เช่น รายงานการประชุม สนธิสัญญา ข้อตกลง อุปกรณ์ที่ใช้ในการลงนามสัตยาบัน บันทึกความเข้าใจ ฯลฯ อย่างไรก็ตามเอกสารในส่วนนี้ ถือว่าเป็น ความลับและสามารถเข้าถึงเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องในสำนักเลขาธิการเท่านั้น

ในการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเกี่ยวกับอาเซียนนี้ อาจทำในรูปแบบกิจกรรมอื่นๆ เช่น การสร้างฐานข้อมูลร่วมกันระหว่างห้องสมุดต่างในประเทศอาเซียน การจัดทำสิ่งพิมพ์ เช่น จดหมายข่าว ตำรา หรือเอกสารต่างๆ ร่วมกัน เป็นต้น

การจัดหาสารสนเทศเพื่อการบริการ

คือการจัดหาสารสนเทศด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน หรือสิ่งที่ผู้ใช้ควรรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน และประชาคมอาเซียน จากเวทีการประชุมวิชาการของชมรมห้องสมุดเฉพาะ ปี พ.ศ. 2554 นันทิพย์ วิภาวิน(2554) ได้กล่าวไว้ว่า ข้อมูลหรือสารสนเทศที่ห้องสมุดควรจัดหาให้บริการเฉพาะ ได้แก่

1. บริการสารสนเทศด้านการค้า ภาษี และการส่งออกสินค้าไปยังประเทศสมาชิกภายใต้ข้อตกลงของ เขตการค้าเสรีอาเซียน หรือ อาฟตา (AFTA: ASEAN Free Trade Area)
2. บริการสารสนเทศด้านอุตสาหกรรม
3. บริการสารสนเทศด้านการคลังและการธนาคาร
4. บริการสารสนเทศด้านการเกษตร
5. บริการสารสนเทศด้านการขนส่งและคมนาคม
6. บริการสารสนเทศด้านการเมือง ความสามัคคีระหว่างประเทศสมาชิกในการแก้ปัญหาอินโดจีน ด้านแรงงาน และปัญหาผู้อพยพ
7. บริการสารสนเทศด้านวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดี
8. เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network)

9. AUN Inter=Library Online (ASEAN University Network Inter-Library Online and Information Networking among ASEAN Universities (น้ำทิพย์ วิภาวิน, 2554: 9-15)

แหล่งข้อมูลอาเซียนอีกแหล่งหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ห้องสมุดประชาคมอาเซียน (ASEAN Community Library) <http://www.asean.cmru.ac.th/>

การพัฒนาบุคลากรผู้ให้บริการ

บุคลากรของห้องสมุด จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้มีความรอบรู้ 2 ประการคือ ความรอบรู้เกี่ยวกับอาเซียน และความรู้ภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ และภาษาต่างๆ ที่ใช้ในอาเซียน นอกจากภาษาอังกฤษแล้ว ภาษาตระกูลอินโดนีเซียและมาเลเซีย หรือที่เรียกกันว่า บาฮาซา อินโดนีเซียและบาฮาซามาเลย์นั้น นับเป็นภาษาที่น่าสนใจ เพราะใช้พูดกันมากมาย ประเทศ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ บรูไน ทางใต้ของไทย อย่างไรก็ตาม ภาษาอังกฤษก็นับว่ายังเป็นภาษายอดนิยมที่ใครๆ ก็อยากเรียน เพราะสามารถนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งการพูด การอ่าน การเขียน สำหรับวงการบรรณารักษ์ ชมรมบรรณารักษ์นานาชาติ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย จะให้ความสนใจคอยผลักดันส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ โดยการเปิดหลักสูตร Professional English Training เพื่อจัดการอบรมให้แก่บรรณารักษ์ และนักเอกสารสนเทศที่สนใจอยู่เนืองๆ

นอกจากนั้น ห้องสมุดยังสามารถจัดทำโครงการความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในอาเซียน นับเป็นการเปิดโอกาสให้บรรณารักษ์ได้เรียนรู้การทำงานในระดับนานาชาติ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน และแสวงหาวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุดผ่านทางกิจกรรมการจัดการความรู้ การฝึกอบรมร่วมกัน การแลกเปลี่ยน บุคลากร การเยี่ยมชมดูงาน การทำ benchmarking หรือการดำเนินการโครงการวิจัยร่วม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ทั้งในแง่ของการพัฒนาสมรรถนะของทรัพยากรบุคคลและสามารถนำผลของการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาปรับปรุงห้องสมุดด้วยเช่นกัน

การพัฒนาผู้ใช้

ในท่ามกลางยุคสมัยการสืบค้นแบบวัฒนธรรมอินเทอร์เน็ตและออนไลน์ บรรณารักษ์จำเป็นต้องพัฒนาผู้ใช้ให้มีความรอบรู้ด้านสารสนเทศ (information literacy) ซึ่งจะคล้ายคลึงกับ ทักษะในการวิจัย (research skills) นั่นคือ ผู้ใช้จะต้องรู้จักเลือกการใช้ข้อมูลสารสนเทศจากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือ และมีความครบถ้วน ถูกต้อง เมื่อนำมาใช้แล้ว ต้องมีการให้เกียรติแก่เจ้าของผลงาน โดยมีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลสารสนเทศ และไม่ทำการ ลอกเลียน อีกทั้งต้องมีการประเมินผลงานที่นำข้อมูลสารสนเทศไปใช้อีกด้วย ห้องสมุดสามารถทำหน้าที่เป็นผู้อบรม หลักสูตร information literacy ให้แก่ผู้สนใจ เพื่อส่งเสริมการนำข้อมูล สารสนเทศไปใช้อย่างถูกต้องและสร้างผลงาน ที่ได้คุณภาพ

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านยังนับเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อส่งเสริมแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต(lifelong learning) ซึ่งห้องสมุดควรหมั่นจัดกิจกรรมที่จะทำให้ผู้ใช้ หรือผู้สนใจแต่ยังไม่เคยเข้าใช้ห้องสมุด เกิดความรู้สึกอยากเข้ามาใช้ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด หรืออยากอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ โดยเฉพาะกิจกรรมการอ่าน ที่เกี่ยวกับอาเซียน หรือประเทศเพื่อนบ้าน บางห้องสมุด จัดมุมอาเซียนที่รวบรวมข้อมูลความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอาเซียน หรือข้อมูลเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน บางห้องสมุดมีการจัดเล่นเกมตอบปัญหาเกี่ยวกับอาเซียน เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้ทราบข้อมูล หรือได้รู้จักประเทศต่างๆ ในอาเซียนดีขึ้น หรือมีการแนะนำเพื่อนบ้านในอาเซียนผ่านการสนทนา รวมทั้งการจัดสนทนาเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในบริบทแต่ละบริบท เพื่อการก้าวเข้าสู่อาเซียน เช่น ในบริบทของวิชาชีพต่างๆ เช่น นักวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ครูอาจารย์ บรรณารักษ์ เป็นต้น

การสื่อสารอัตลักษณ์ของความเป็นไทย

หลายท่านคงทราบดีว่า คำขวัญอาเซียน คือ *"One Vision, One Identity, One Community"* หรือ *"หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งเอกลักษณ์ หนึ่งประชาคม"*

แม้ว่าจุดมุ่งหมายหลักของการรวมตัวกัน เป็นประชาคมอาเซียน จะมุ่งเน้นความสมัครสมานสามัคคีของประชาชน และความกลมเกลียวเป็นหนึ่งเดียวของประชาชนจากประเทศต่างๆ แต่ความสามัคคีนี้จะต้องเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีความเคารพกันอย่างเสมอภาค ไร้เส้นทัศนคติ การดูหมิ่นเหยียดหยามซึ่งกันและกัน แม้ว่าจะรวมกันเป็นหนึ่งอาเซียน แต่อัตลักษณ์ของแต่ละประเทศ จะต้องมีความโดดเด่นบนเวทีประชาชาติให้ได้ การสื่อสารอัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่ไม่ใช่เพื่อการประชันขันแข่ง หากแต่เป็นการเลือกเฟ้นจุดเด่นที่เป็นข้อดีของไทย และนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ

ห้องสมุดสามารถส่งเสริมการสื่อสารอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ได้ เช่น การรวบรวมองค์ความรู้เด่นของคนไทย เพื่อการจัดการด้านทรัพยากรสารสนเทศ ปัญหา มิให้เกิดการเสียเปรียบ หรือการฉ้อโกง ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยที่ดีและเป็นข้อได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน เป็นต้น

การพัฒนากระบวนการในการทำงาน

ปัจจุบัน ห้องสมุดเกือบทุกแห่งให้ความสนใจกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเทคโนโลยีห้องสมุดมาผสมผสานเพื่อการใช้งานและให้บริการ การส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้ จึงมีความสำคัญเนื่องจากถือว่าการพัฒนากระบวนการทำงานให้ทันสมัย รวดเร็ว และสะดวกกับผู้ใช้บริการ อย่างไรก็ตาม ชุมรมวิชาชีพบรรณารักษ์หรือห้องสมุดหรือสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ควรมีบทบาทสำรวจดูแลเพื่อให้ห้องสมุดทั่วทุกแห่งสามารถตามทันเทคโนโลยีเหล่านี้ โดยแก้ไขไม่ให้เกิดปัญหา Digital divide นั่นคือ ความสามารถและสิทธิของคนทุกกลุ่มเหล่านีในสังคมไทยที่จะสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหลวง เมืองใหญ่ หรือในชนบท เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความเท่าเทียมกัน ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

การรวมตัวกันของประชาคมอาเซียนในปี ค.ศ.2015 จะเป็นปรากฏการณ์สำคัญหนึ่งในประวัติศาสตร์ ที่คนไทยจะมีเรื่องให้จดจำในฐานะบรรณารักษ์ห้องสมุด เราคงตั้งตารอพร้อมกับการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อการเตรียมความพร้อมไปในเวลาเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

น้ำทิพย์ วิภาวิน. "เปิดประตูอาเซียน: การเตรียมความพร้อมของภาคการบริการสารสนเทศ." *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง เปิดประตูห้องสมุดสู่ประชาคมอาเซียน และการประชุมชมรมห้องสมุดเฉพาะสามัญ ประจำปี 2554*. กรุงเทพฯ: กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2554.

สำนักงานข้าราชการพลเรือน. "ก้าวสู่ประชาคมอาเซียน 2015." [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก:
<http://province.m-culture.go.th/uttaradit/ASEAN2015.pdf>, 12 มิถุนายน 2554.

Mao, K. "Cambodian Libraries: Preparation toward ASEAN Library Community." [online] Available from:
<http://203.131.219.245/conference2012/pdf/Cambodian%20Libraries%20-%20ASEAN.pdf>, 12 June 12, 2011.